

جمهوری اسلامی ایران
معاونت راهبردی رئیس‌جمهور

چند ملاحظه‌ی روش‌شناختی در زمینه‌ی راهبرداندیشی درباره‌ی مسأله‌های بفرنج

شماره مسلسل: ۹۰۱

کد گزارش: ۱۴۰۳-۲۱

زمستان ۱۴۰۳

چند ملاحظه‌ی روش‌شناختی در زمینه‌ی راهبردا‌ندیشی درباره‌ی مسأله‌های بغرنج

-----	طبقه‌بندی:
۹۰۱	شماره مسلسل:
۱۱۴۰۳-۲۱	کد گزارش:

معاونت راهبردی رئیس‌جمهور

زمستان ۱۴۰۳

۱	چکیده
۱	خلاصه مدیریتی
۲	مسئله‌ی بغرنج چیست؟
۳	روش‌شناسی اندیشیدن به مسائل بغرنج
۴	۱. برنامه‌ریزی سناریویی و تحلیل آینده‌نگر
۴	۲. حل مسئله‌ی مشارکتی و حکمرانی مشارکتی
۵	۳. تفکر سیستمی و تحلیل سیستم‌های سازگار شونده و پیچیده
۵	۴. تکنیک‌های شناختی-رفتاری
۶	۵. سیاست‌گذاری سازگار شونده و دنباله‌دار
۷	۶. پژوهش‌های مردم‌نگارانه و زمینه‌محور

چکیده

این گزارش به بررسی روش‌شناسی‌های مناسب برای راهبرددانندیشی در مواجهه با مسائل بغرنج ملی و جهانی می‌پردازد. مسائل بغرنج، به دلیل ماهیت پیچیده و چندوجهی خود، نیازمند شیوه‌هایی فراتر از سیاست‌گذاری‌های مرسوم هستند. به عنوان نمونه، اصلاح قیمت حامل‌های انرژی به عنوان یک مسأله بغرنج مطرح شده است که به دلیل تعارض منافع، ابعاد اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و زیست‌محیطی، نمی‌توان آن را با تصمیم‌گیری‌های مقطعی و خطی حل و فصل کرد. این گزارش تأکید می‌کند که حل این گونه مسائل نیازمند بهره‌گیری از روش‌های متنوعی مانند برنامه‌ریزی سناریویی، تفکر سیستمی، حکمرانی مشارکتی، تحلیل آینده‌نگر و سیاست‌گذاری سازگار شونده است. در نهایت، راهبردهایی پیشنهاد شده است که به سیاست‌گذاران کمک می‌کند تا به جای برخورد مقطعی با مسائل، راه‌حل‌هایی تدریجی، انعطاف‌پذیر و مبتنی بر شواهد را دنبال کنند.

خلاصه مدیریتی

این گزارش به بررسی رویکردهای روش‌شناختی برای سیاست‌گذاری در برابر مسائل بغرنج می‌پردازد و بر این نکته تأکید دارد که تصمیم‌گیری‌های سنتی و تک‌بعدی برای حل این مسائل ناکافی هستند. با ارائه‌ی نمونه‌ای از اصلاح قیمت حامل‌های انرژی، توضیح داده می‌شود که چنین مسائل پیچیده‌ای به دلیل تضاد منافع ذی‌نفعان، اثرات طولانی‌مدت، و پیامدهای ناخواسته، نیازمند روش‌هایی چندلایه و متناسب با پیچیدگی آن‌ها هستند.

روش‌هایی که در این گزارش مورد بررسی قرار گرفته‌اند شامل برنامه‌ریزی سناریویی برای درک پیامدهای بلندمدت تصمیمات، تفکر سیستمی برای شناسایی تعاملات میان بخش‌های مختلف، حکمرانی مشارکتی برای افزایش مشروعیت تصمیمات، و سیاست‌گذاری سازگار شونده برای تنظیم تدریجی و پویای سیاست‌ها است. این گزارش همچنین نمونه‌هایی از کاربرد این روش‌ها در کشورهای مختلف از جمله بریتانیا، دانمارک، آفریقای جنوبی و سنگاپور را ارائه می‌دهد تا نشان دهد چگونه دولت‌ها می‌توانند با اتخاذ این رویکردها، تصمیمات پایدارتر و مورد پذیرش تری اتخاذ کنند.

در نهایت، گزارش پیشنهاد می‌دهد که سیاست‌گذاران از ترکیبی از این روش‌ها برای حل مسائل بغرنج بهره بگیرند و به جای تمرکز بر راه‌حل‌های سریع و مقطعی، به دنبال راهکارهایی تدریجی، انعطاف‌پذیر و مبتنی بر داده‌های واقعی باشند تا ضمن افزایش مشروعیت سیاست‌ها، از پیامدهای ناخواسته آن‌ها جلوگیری شود.

مسأله‌ی بغرنج چیست؟

برای نزدیک شدن به فهمی مشترک از این دسته‌ی خاص از مسائل، مسأله‌ی اصلاح قیمت حامل‌های انرژی را در نظر بگیرید. رویکردی قدرتمند بر این مبنا استوار است که حامل‌های انرژی نه یک خیر عمومی، بلکه کالایی رقابتی است، و بنابراین، باید عرضه و تولید آن را به بازار آزاد عرضه و تقاضا و انهاد تا هر کس می‌تواند بهای آن را بدهد، از آن برخوردار شود. اتخاذ این مبنا می‌تواند در کشورهایی با درجات بالای برخورداری عمومی و توسعه‌یافتگی همه‌جانبه، به‌جا و معنادار داشته باشد، ولی اتخاذ این مبنا و سپس سیاست‌گذاری بر اساس آن در کشورهایی مانند ایران می‌تواند زمینه‌ساز بروز پیامدهای نیندیشیده و ناخواسته و مشکلات بسیار پیچیده‌ای شود. از سوی دیگر، در بسیاری کشورها، به‌ویژه کشورهای نفت‌خیز، از جمله ایران، در ادراک عمومی، تأمین حامل‌های انرژی بخشی از قرارداد اجتماعی نانوشته میان جامعه و حکومت، و واجد رگه‌هایی درشت و برجسته از خیر عمومی است. فسخ ناگهانی یا تغییر یک‌جانبه‌ی این قرارداد اجتماعی با بازتعبیر حامل‌های انرژی به عنوان کالای رقابتی می‌تواند فرسایش مشروعیت حکومت و برانگیختن ناآرامی‌ها و بی‌قراری‌های اجتماعی مشروع را از پی آورد، که نه موافق پایه‌های اخلاق سیاسی و قانون اساسی است، و نه مطابق معیارهای مصلحت عمومی و سیاست‌گذاری نتیجه‌محور.

در مورد چنین مسأله‌های ذوابعدی، با توجه به صورت‌بندی‌ها و راه‌حل‌های رقیب و بدیل که در ترازهای مدیریتی غیرراهبردی برای این دست مسأله‌های بغرنج عرضه می‌شوند، روشن است:

- از یک سو، هریک از صورت‌بندی‌ها و راه‌حل‌ها از چشم‌انداز منفعتی خاصی عرضه می‌شود که با دیگر چشم‌اندازهای منفعتی ناسازگار است. از این رو، این راه‌حل‌ها همگی بخشی و گزینشی‌اند، دغدغه‌های مهم دیگر ذینفعان را در نظر نمی‌گیرند، و اغلب از آفت تعارض منافع رنج می‌برند.

- از دیگر سو، راه‌حل‌ها اغلب ایستا و مقطعی‌اند، و نمی‌توانند پویایی‌های آینده را با این فرض که در بازه‌ای بلند از زمان اجرا شوند، نشان دهند و بسنجند. از این رو، پیامدهای نیندیشیده و نخواستنی خود را آشکار نمی‌کنند و تنها به گشودن مقطعی و فوری گره‌های انباشته‌ی گذشته نظر می‌کنند.

- از سوی دیگر، از دستگاه‌های روش‌شناختی ناهمگن برآمده‌اند، هریک از آن‌ها از منطق درونی خاص خود پیروی می‌کند، و به معیارهای خاص خود وفادار است. از این رو، نمی‌توانند با یک‌دیگر گفت‌وگو کنند، تعدیل شوند، جمع بسته شوند، یا یک‌دیگر را تکمیل کنند.

در مثال بالا، اصلاح قیمت حامل‌های انرژی یکی از مسائل بغرنج است و شایسته است در صورت‌بندی و بحث و بررسی آن از روش‌شناسی و روش‌های متناسب با همین گروه از مسائل استفاده شود. به‌ویژه، شایسته است که حکمرانان از روش‌شناسی و روش‌هایی در این زمینه بهره بگیرد که بر فراز این تعارضات بنشینند، درون آن‌ها غرق نشود، پیامدهای اجرای آن‌ها را از بیرون و بالا مدیریت کند و در حد مقدور به جمع سالمی از آن‌ها برسد، از جمله

با در میان آوردن دسته‌ای از معیارهای عملی مربوط و اصول راهنما و هماهنگ‌کننده‌ی مرتبط، برای حل تدریجی و گام‌به‌گام مسأله‌های بغرنج، در چشم‌انداز بلندمدت. در مثال مورد بحث، جای‌گزینی تدریجی و مشارکتی و عمومی سوخت‌های کربن‌پایه با مولدهای انواع انرژی پاک و تجدیدپذیر و سبزیکی از این معیارهای عملی و اصول راهنما و هماهنگ‌کننده برای حل تدریجی و گام‌به‌گام و مشارکتی و عمومی مسأله‌ی بغرنج قیمت حامل‌های انرژی، در چشم‌انداز میان‌مدت و بلندمدت است.

روش‌شناسی اندیشیدن به مسائل بغرنج

الف. اندیشیدن به «مسائل بغرنج» در مقیاس ملی و جهانی مستلزم اندیشیدن در طراز راهبردی است. این طرز از اندیشه شامل مراحل است که مهم‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از:

- تنظیم اصول راهنمایی که در نهایت، هر راه‌حل برگزیده‌ای باید آن اصول را بهتر از راه‌حل‌های رقیب و بدیل ایفا کند؛
- مواجهه با مشکل و به‌رسمیت‌شناختن آن؛
- کوشش برای صورت‌بندی مشکل در قالب خوشه‌ای از مسائل هم‌پیوند؛
- کوشش برای یافتن دسته‌ای از راه‌های رقیب و بدیل؛
- اندیشیدن به پیامدهای برگرفتن هر گروه از راه‌حل‌ها؛
- سنجش پیامدهای برگرفتن هر گروه از راه‌حل‌ها برای اصول راهنما و تنظیم‌کننده؛
- کوشش برای تحدید دامنه‌ی پیامدهای ناخواسته‌ی هر گروه از راه‌حل‌ها؛
- آزمودن برخی از کم‌پیامدترین راه‌حل‌ها در مقیاس آزمایشی و آزمایشگاهی برای کشف و کاهش انحراف از معیار؛
- و در نهایت، تعمیم و تجویز تدریجی راه‌حل ارتقایافته در بازه‌های زمانی معین برای بازخوردگیری و کشف و حذف خطاها.

ب. به‌ویژه هنگامی که منحنی اعتماد اجتماعی کاهشی، ولی منحنی شکاف میان حکومت و جامعه / گسست دولت و ملت افزایشی است، حل و فصل این دست مسائل، نیازمند بهره‌گیری از روش‌های درهم‌تنیده و پیشرفته‌ای است که عمدتاً بر پایه‌ی برنامه‌ریزی سناریوآندیشانه،^۱ تفکر سیستمی^۲ و چارچوب‌های سیاست‌گذاری سازگار شونده^۳ بنا شده باشد.

1. Scenario Planning
2. Systems Thinking
3. Adaptive Policy Frameworks

پ. مسائل بغرنج مانند تعدیل قیمت حامل‌های انرژی در ایران، که با تنش‌های سیاسی-اجتماعی و تحریم‌های اقتصادی و تهدیدهای امنیتی داخلی و خارجی مواجه است، صرفاً با ابزارهای سنتی سیاست‌گذاری، اندیشیدنی و قابل حل و فصل نیستند.

ناظر بر سه مقدمه‌ی بالا، آنچه از پی می‌آید، مجموعه‌ای از روش‌های رایجی است که مراکز مطالعات عالی و سیاست‌گذاری راهبردی برای حل این گونه مسائل معمولاً به کار می‌گیرند.

۱. برنامه‌ریزی سناریویی و تحلیل آینده‌نگر

برنامه‌ریزی سناریویی: مؤسساتی نظیر رند^۱ از این روش در برنامه‌ریزی راهبردی بهره می‌برند تا امکان بررسی سناریوهای مختلف بر پایه فرضیات متفاوت و فضاهاى عمل متنوع را فراهم کنند. برنامه‌ریزی سناریویی برای اندیشیدن به مسائل بغرنج و فرار و ناپایدار مانند قیمت‌گذاری حامل‌های انرژی یا ناترازی برق یا دیگر ناترازی‌ها ضروری است.^۲ برای نمونه، در هلند از روش برنامه‌ریزی سناریویی برای پیش‌بینی پیامدهای اصلاحات سیاست‌گذاری در حوزه بهداشت و درمان استفاده شد. این روش به دولت امکان و آمادگی داد تا تدابیری برای مدیریت چالش‌های ناشی از این اصلاحات بیندیشد. دولت در این فرآیند سناریوهایی از جمله پیری جمعیت، افزایش هزینه‌های درمانی و کاهش بودجه‌ی عمومی را در نظر گرفت و برای هر یک، راهبردهای ویژه‌ای تدوین کرد تا در برابر تحولات آینده آمادگی کافی داشته باشد.

تحلیل آینده‌نگر: این روش به سیاست‌گذاران کمک می‌کند تا ریسک‌های اتخاذ هر یک از سیاست‌ها را شناسایی و برای آن‌ها برنامه‌ریزی کنند. برای مثال، Foresight Programme در دفتر علوم دولت بریتانیا با تحلیل پیامدهای بلندمدت سیاست‌های آتی برای مسائل اجتماعی، توصیه‌های سیاستی برای حوزه‌های خاص نظیر فناوری، مهاجرت و تغییرات اقلیمی ارائه می‌دهد.^۳

۲. حل مسأله‌ی مشارکتی و حکمرانی مشارکتی^۴

درگیر کردن ذینفعان: ایده‌ی قانونی این روش این است که باید جامعه را که معمولاً بخشی از مسأله است، به بخشی از راه‌حل تبدیل کرد. مشارکت جامعه‌ی مدنی و متخصصان در تدوین سیاست‌ها، به‌ویژه در جوامعی با شاخص پایین اعتماد اجتماعی، به کاهش فاصله‌ی حکومت و جامعه کمک می‌کند. از این رویکرد در آفریقای جنوبی پس-آپارتاید استفاده شد. دولت با درگیر کردن گروه‌های مختلف اجتماعی و مدنی در تدوین سیاست‌ها توانست اعتماد عمومی را باز آفریند. در این کشور، دولت با تکیه بر نیازهای جامعه، به‌ویژه در حوزه‌هایی مانند

1. RAND Corporation

2. RAND Corporation. "Scenario Planning: A Tool for Strategic Thinking." RAND.org.

3. Government Office for Science, UK, Foresight Programme Reports

4. Collaborative Problem-Solving and Participatory Governance

مسکن و آموزش، از روش‌های مشارکتی استفاده و بازخوردها و نیازهای واقعی جامعه را در چرخه‌ی سیاست‌گذاری وارد کرد (Kearns & Forrest, 2000).

الگوهای دموکراسی رای‌ورزانه/مشورتی:^۱ بهره‌گیری از روش‌های مشارکتی نظیر مجامع شهروندی^۲ به مشروعیت‌یابی تصمیمات سیاستی کمک می‌کند. برای مثال، مجمع شهروندی ایرلند در موضوع سقط جنین، مردم را به شکل مستقیم با این موضوع حساسیت‌برانگیز درگیر کرد و از این رهگذر، پذیرش گسترده‌تر اجتماعی را تمهید و گذار موفقیت‌آمیز سیاستی را ممکن کرد. در این فرآیند، ۹۹ شهروند به شکل تصادفی انتخاب و در طول یک سال با حضور در نشست‌های مشورتی، در فرآیند تصمیم‌گیری درگیر شدند (Farrell & Suiter, 2019).

۳. تفکر سیستمی و تحلیل سیستم‌های سازگار شونده و پیچیده^۳

نقشه‌برداری سیستمی:^۴ هدف تفکر سیستمی شناسایی وابستگی‌های متقابل میان عوامل مختلفی است که در شاکله‌ی مسأله و راه‌حل‌های آن نقش دارند، مثلاً، چگونگی تأثیرگذاری قیمت‌گذاری حامل‌های انرژی در ایران بر تورم، امنیت، قیمت کالا و خدمات، حمل‌ونقل عمومی و عدالت اجتماعی. در بانک جهانی معمولاً برای نقشه‌برداری چنین عوامل به هم پیوسته‌ای در مسائل پیچیده‌ی کشورهای در حال توسعه از روش «تشخیص سیستماتیک مسائل کشور» استفاده می‌شود.^۵

سیستم‌های پیچیده‌ی سازگار شونده:^۶ این رویکرد، برای نمونه، در توسعه‌ی شهری سنگاپور به کار رفت و مؤثر افتاد. با بهره‌گیری از این روش، سیاست‌گذاران برنامه‌ریزی شهری را برای سازگاری با نیازهای دگرگون‌شونده‌ی جامعه، تغییر و تطبیق دادند و به جای پافشاری بر راه‌حل‌های ثابت و قالبی و کلیشه‌ای، از زیرساخت‌های انعطاف‌پذیر استفاده کردند. مثلاً، سیستم حمل‌ونقل عمومی سنگاپور بر پایه‌ی این الگو طراحی و ساخته شد و توانست با افزایش چشمگیر جمعیت و نیازهای متنوع و دگرگون‌شونده‌ی شهری هماهنگ شود (Chang, 2018).

۴. تکنیک‌های شناختی-رفتاری^۷

اقتصاد رفتاری و نظریه تلنگر:^۸ تیم بینش‌های رفتاری^۹ در بریتانیا، ایده‌ی بهره‌گیری از «تلنگرها» را برای تأثیرگذاری ملایم بر رفتار عمومی پرورده است (CPHA). برای مثال، با اطلاع‌رسانی به شهروندان درباره‌ی درجه‌ی بالای

1. Deliberative Democracy Models

2. Citizens' Assemblies

3. Systems Thinking and Complex Adaptive Systems Analysis

4. Systems Mapping

5. World Bank Group, Systematic Country Diagnostic (SCD).

6. Complex Adaptive Systems

7. Behavioral Insight Techniques

8. Behavioral Economics and Nudge Theory

9. Behavioral Insights Team

رعایت قانون مالیاتی از سوی دیگر شهروندان بریتانیایی، نرخ تمکین مالیاتی بهبود یافته است. این روش می‌تواند برای تغییر نگرش عمومی درباره‌ی صرفه‌جویی در مصرف حامل‌های انرژی از راه هنجارسازی اجتماعی هم موثر باشد. هم‌چنین، در حوزه‌ی محیط‌زیست، شهروندان بریتانیایی بر اثر اطلاع‌رسانی درباره‌ی میزان مصرف انرژی از سوی دیگر شهروندان، مصرف خود را کاهش دادند.^۱

استراتژی‌های چارچوب‌دهی ذهنی، ارتباطات و خبررسانی:^۲ برقراری ارتباطات شفاف با مردم به اعتمادسازی در جوامعی با شاخص ضعیف اعتماد اجتماعی کمک می‌کند. اطلاع‌رسانی شفاف دولت سنگاپور در مورد محدودیت‌های ناشی از کرونا با شفاف‌سازی دلایل اعمال محدودیت‌ها، به افزایش پذیرش عمومی و اعتماد اجتماعی منجر شد. دولت سنگاپور اطلاعات روزانه‌ی درباره‌ی شمار مبتلایان و قربانیان و اقدامات حفاظتی ارائه می‌داد. این شیوه سبب همراهی بیشتر جامعه با سیاست‌های محدودیت‌کننده‌ی دولت شد (Lee, 2020).

۵. سیاست‌گذاری سازگار شونده و دنباله‌دار^۳

برنامه‌های آزمایشی و سیاست‌های تجربی:^۴ در دانمارک سیاست‌ها اغلب در مقیاس کوچک‌تر آزموده می‌شوند تا پیش از اجرای سراسری، داده‌هایی برای اصلاح و ترمیم سیاست‌ها جمع‌آوری شود. مثلاً، در دهه ۱۹۹۰ در دانمارک برای مالیات‌گذاری بر مصرف کربن از این روش استفاده شد. با این روی‌کرد، سیاست‌گذاران پیامدهای اقتصادی و اجتماعی سیاست‌های خود، مثلاً برای قیمت‌گذاری حامل‌های انرژی، را پیش از اجرای آن‌ها در مقیاس ملی، در اندازه‌ی کوچک و مهارپذیر و اصلاح‌پذیر درمی‌یابند (Munda, 2004). دانمارک با اجرای آزمایش‌هایی در زمینه‌ی کاهش انتشار آلاینده‌های کربنی و ارزیابی پیامدهای اقتصادی و زیست‌محیطی این سیاست‌ها، به نتایج ملموس‌تری در سطح ملی دست یافت که منتهی به سیاست‌گذاری ملی در این زمینه شد (OECD, 2021).^۵

چارچوب‌های چابک سیاست‌گذاری:^۶ چارچوب‌های چابک که معمولاً در سیاست‌های فناوری‌محور به کار می‌روند، می‌توانند برای استفاده در سیاست‌گذاری‌های اجتماعی هم مناسب‌سازی شوند. خدمات دولتی دیجیتال در استونی بر چارچوب‌های چابک سیاست‌گذاری استوار اند. بهره‌گیری از این چارچوب‌ها به دولت این امکان را می‌دهد که معطوف به بازخوردگیری از شهروندان، سیاست‌ها را به سرعت بازنگری کند (Tiis, 2020).

1. Behavioral Insights Team (BIT), UK. "Applying Behavioral Insights to Policy." bi.team.

2. Framing and Communication Strategies

3. Iterative and Adaptive Policymaking

4. Pilot Programs and Experimental Policies

5. Danish Carbon Tax Experiment

6. Agile Policy Frameworks

۶. پژوهش‌های مردم‌نگارانه و زمینه‌محور^۱

پژوهش میدانی ژرف‌کاو:^۲ پژوهش مردم‌نگارانه که نهادهایی مانند UNDP اجرا می‌کنند، به سیاست‌گذاران کمک می‌کند تا نگرش‌ها و چالش‌های محلی سیاست‌های خود را درک کنند. در رواندا پس از جنگ داخلی، با مطالعات مردم‌نگارانه نیازهای جامعه‌شناسایی و راهی برای سیاست‌های مؤثر و مورد پذیرش محلی به سوی آشتی ملی گشوده شد. در این مطالعات، محققان به‌طور مستقیم با جامعه‌های محلی تعامل می‌کردند تا از این رهگذر بتوانند به راه‌حلهایی سازگار با فرهنگ و ارزش‌های محلی برای مشکلاتی مثل آشتی و بازسازی اجتماعی برسند.^۳

مطالعات موردی:^۴ تحلیل مقایسه‌ای مسائل مشابه در دیگر کشورها می‌تواند بینش‌هایی درباره موانع و موفقیت‌های بالقوه فراهم آورد. برای مثال، حذف یارانه‌ی حامل‌های انرژی در نیجریه نمونه‌ای از برانگیخته شدن اعتراضات عمومی در برابر سیاست‌هایی است که پیامدهای آن به اقتصاد آسیب می‌رساند. مطالعه‌ی این اعتراضات، که نمونه‌ی مشابه آن در کشور ما نیز روی داد، می‌تواند به سیاست‌گذاران کمک کند تا از این تجربیات در شرایط مشابه استفاده کنند و به جای تمرکز بر مقابله، راه‌حل‌های مشارکتی برای اصلاح سیاست‌های خود بیابند. تجربه‌ی نیجریه در حذف یارانه‌ی سوخت نشان می‌دهد که اعتراضات عمومی ناشی از عدم پذیرش سیاست‌های اقتصادی که بار سنگینی بر دوش جامعه می‌گذارد، گریزناپذیر است. سیاست‌گذاران می‌توانند از این تجربیات برای یافتن راهکارهای جدید استفاده کنند. در نیجریه، پس از برخاستن موج گسترده‌ی اعتراض مردم در پی حذف یارانه‌ها، دولت تصمیم گرفت برای کاهش فشار اجتماعی، بخشی از درآمد حاصل از صرفه‌جویی در پرداخت یارانه‌ی سوخت را به برنامه‌های اجتماعی و رفاهی اختصاص دهد تا از این رهگذر حمایت عمومی را جلب کند. در این تجربه، سیاست‌گذار آموخت که در مواجهه با مسائل پیچیده، تأمین شفافیت و استفاده از داده‌های عینی و تجربی درباره‌ی پیامدهای اجتماعی سیاست‌ها می‌تواند نقش مهمی در کاهش فشارهای اجتماعی و افزایش مشروعیت حکومت و سیاست‌هایش داشته باشد (Hussain, 2020).

چنان که گذشت، در مواجهه با مسائل پیچیده‌ای که دارای ابعاد چندگانه‌ی اجتماعی، اقتصادی و سیاسی و ترازهای مختلف ملی و محلی و جهانی اند به‌ویژه هنگامی که شاخص اعتماد عمومی کاهش یافته است، حکومت‌ها باید پیوسته از ترکیب‌های متنوعی از روش‌ها، از جمله برنامه‌ریزی سناریویی، حکمرانی مشارکتی، تفکر سیستمی، بینش‌های رفتاری و سیاست‌گذاری سازگار شونده و تکرار شونده بهره‌مند شوند. بهره‌گیری از این رویکردهای فراگیر و درهم‌تنیده به حکومت‌ها کمک می‌کند تا نه تنها درک بهتری از مسائل پیدا کنند، بلکه راهکارهایی ارائه دهند که نزد جامعه مشروعیت بیشتری داشته باشد و آسان‌تر هضم شود.

از آنجا که مشکلاتی نظیر اصلاح حامل‌های انرژی در ایران فقط یک بُعد اقتصادی ندارند و پیامدهای گسترده‌ای

1. Ethnographic and Contextual Research

2. In-Depth Field Research

3. UNDP Rwanda Case Study

4. Case Studies

برای طبقات مختلف اجتماعی، امنیت ملی، حوزه اشتغال و توسعه‌ی شهری دارند، یکی از راهکارهای مؤثر می‌تواند بهره‌گیری از مجموعه‌ای از روش‌ها از قبیل تحلیل آینده‌نگر، مشورت با ذی‌نفعان اصلی و مشارکت دادن ایشان در تصمیم‌گیری، و آزمایش سیاست‌ها در مقیاس کوچک‌تر پیش از اجرای سراسری آن‌ها باشد.

ابتکارات روشی برای بحث سیاست‌گذارانه درباره‌ی اصلاح قیمت حامل‌های انرژی در ایران می‌تواند شامل سرفصل‌های زیر باشد:

- سناریوآندیشی و طراحی و اجرای پروژه‌های آزمایشی محلی: برای نمونه، اجرای اصلاح قیمت حامل‌های انرژی به شکل محدود در برخی استان‌ها یا مناطق به‌منظور ارزیابی آثار این سیاست بر معیشت مردم، کاهش ترافیک، میزان آلودگی هوا و دیگر پیامدها؛

- ارتقای شفافیت و اطلاع‌رسانی به شهروندان و درگیر کردن ایشان در مسیر سیاست‌گذاری: از راه اطلاع‌رسانی شفاف درباره‌ی اهداف و منافع این اصلاحات، و نشان دادن تأثیرات مثبت آن بر کاهش مصرف انرژی و بهبود شرایط زیست‌محیطی، علاوه بر همراه کردن مردم، می‌توان از ایده‌های ایشان برای سیاست‌گذاری استفاده کرد؛

- و تمهید پیشینی و زیرساختی و تخصیص پسینی و توزیعی درآمدهای حاصل از تعدیل قیمت حامل‌های انرژی به خدمات اجتماعی: مثل ارائه‌ی کمک‌هزینه برای حمل‌ونقل عمومی یا بهبود زیرساخت‌های شهری، به نحوی که اعتماد عمومی تقویت شود و پذیرش سیاست‌ها افزایش یابد.

بهره‌گیری از چنین راهکارهای تلفیقی، درهم‌تنیده و چندلایه‌ای، که هم شامل شفافیت، هم مشارکت جامعه و هم سیاست‌های سازگار شونده است، می‌تواند به سیاست‌گذاران راهبردی کمک کند تا از رهگذر پیشنهادهای سیاستی کم‌هزینه‌تر و کارآمدتر، ارتباط حکومت و جامعه را بهبود دهند و به روند اعتمادسازی کمک کنند و به حکومت یاری رسانند تا در مسیر حل مسائل بخرنج و برقراری پایداری اقتصادی و اجتماعی گام‌های مؤثرتری بردارد.

References

- RAND Corporation. "Scenario Planning: A Tool for Strategic Thinking." RAND.org.
- Government Office for Science, UK. Foresight Programme Reports. gov.uk/foresight.
- Kearns, A., & Forrest, R. (2000). "Social Cohesion and Multilevel Governance in South Africa." Urban Studies.
- Farrell, D. M., & Suiter, J. (2019). "Reforming the Irish Constitution with Citizen Assemblies." West European Politics.
- World Bank Group. "Systematic Country Diagnostic." WorldBank.org.
- Chang, T. C. (2018). "Urban Planning and Resilience in Singapore." City and Society.
- Behavioral Insights Team (BIT), UK. "Applying Behavioral Insights to Policy." bi.team.
- Lee, K. Y., & Low, L. (2020). Leading through a Crisis: Singapore's Experience with COVID-19.
- OECD. (2021). "The Danish Approach to Climate and Energy." OECD Reports.
- Tiits, M. (2020). "Estonia's Digital Transformation: Agile Government Policy." Policy and Internet.
- United Nations Development Programme (UNDP). "Ethnographic Research for Policy Development in Rwanda."
- Hossain, N. (2020). Fuel Protests in Nigeria: Lessons from Policy and Public Response.
- Munda, G. (2004). "Multicriteria Decision Analysis for Environmental Policies." Journal of Multi-Criteria Decision Analysis.
- Canadian Public Health Association (CPHA). "Adopting Behavioral Insights in Health Policy."

این گزارش به بررسی روش‌شناسی‌های مناسب برای راهبردداندیشی در مواجهه با مسائل بغرنج ملی و جهانی می‌پردازد. مسائل بغرنج، به دلیل ماهیت پیچیده و چندوجهی خود، نیازمند شیوه‌هایی فراتر از سیاست‌گذاری‌های مرسوم هستند. به عنوان نمونه، اصلاح قیمت حامل‌های انرژی به عنوان یک مسأله بغرنج مطرح شده است که به دلیل تعارض منافع، ابعاد اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و زیست‌محیطی، نمی‌توان آن را با تصمیم‌گیری‌های مقطعی و خطی حل و فصل کرد. این گزارش تأکید می‌کند که حل این گونه مسائل نیازمند بهره‌گیری از روش‌های متنوعی مانند برنامه‌ریزی سناریویی، تفکر سیستمی، حکمرانی مشارکتی، تحلیل آینده‌نگر و سیاست‌گذاری سازگار شونده است. در نهایت، راهبردهایی پیشنهاد شده است که به سیاست‌گذاران کمک می‌کند تا به جای برخورد مقطعی با مسائل، راه‌حل‌هایی تدریجی، انعطاف‌پذیر و مبتنی بر شواهد را دنبال کنند.